

05

A

345

I. N. J. T. 7
DISPUTATIO ETHICA
POSTERIOR
DE
DIVERSITATE
ACTIONUM MORALIUM,

Quam
PRO LOCO

In Amplissimâ Facultate Philosophicâ
benevolè sibi concesso,

publicæ collationi subjicit

PRÆSES

M. SAMUEL MOVIUS,

Colberg. Pomer.

RESPONDENTE

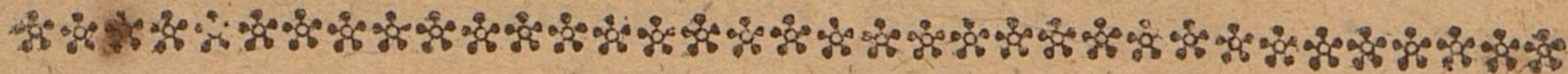
BENEDICTO SAHMIO,

Regiomont. Borusso,

ad diem 15. Augusti

In Auditorio Majori

horis matutinis.

WITTEBERGÆ,

EX OFFICINA JOHANNIS HAKEN.

M DC LXI.

Handwritten mark or signature

DISSENTATIO ETHICA

DE VIRTUTIBUS

ACQUA

05 A 345

A. & Ω.

CUM PROSPERO NU-
MINE.

γνώσις Ethica

De

DIVERSITATE ACTIONUM
MORALIUM.

Θέσις I.

Distinctio actionis humanæ in volunta-
riam & involuntariam actioni hu-
manæ in genere minus commodè
tribuitur.

Ex γλώσσις.

Utm theseos genui-
nus ac verus intellectus om-
ninò dependeat à prædi-
ctæ distinctionis membro-
rum solidâ explicatione, i-
deò operæ pretium exposcit
ut eam præmittamus. Defi-
nitur aliàs actio volunta-
ria, quod sit ea, cujus prin-
cipium est Voluntas & qui-
dem rectè se habens suppo-
sito scilicet accurato iudicio practico. In quâ definitio-

A 2

ne c b.

ne observari oportet 1. quod ad actionem voluntariam requiratur scientia & cognitio rei non tantum in se spectata, sed & ratione circumstantiarum ad illum actum pertinentium h. e. ut agens sciat, *quid, quomodo, quibus auxiliis, cur, ubi, quando* & *quibus personis presentibus actio sit suscipienda.* 2. Ut appetitus non sit praepeditus, sed liber, & 3. ut praeter illam primam commotionem nullum extrinsecum principium causale accedat, nisi tantum occasionaliter. Ex horum requisitorum concursu efficitur actio quae intensè voluntaria est, & aliàs *actio magis voluntaria* dicitur, ad differentiam actionis *minus voluntariae*. Illa agit ex proaesi, destinato consilio & proposito, media quaerit, voluptatem in actione capit, aut quibuscunq; aliis modis se habens: haec equidem voluntaria quoq; est, non tamen planè libera, sed propter aliud impellens sponte sua agit, quo non praesente non ageret. Succedit actio *involuntaria*, seu *invita*, cujus principium Voluntas quidem est, sine iudicii tamen practici accurato examine & iustà censurâ, vel quae sine voluntate à principio quodam externo dependet, & neq; principium neque finem habet cum voluntariâ communem, quanquam per eadem media operari possit utraque. Gemina haec actionis humanae opposita definitio vel applicatur ad *ἐνέργησιν* seu internum actum tantum, & sic incommodè distinctio praemissa actioni humanae internae in genere adsignatur, cum actiones internae voluntariae sint & ad oppositum non inclinent, quamvis saepè minus voluntariae dici possint: vel restringitur ad *ἐνέργημα*, seu actum externum simul, qui cum interno unitur ac concurrat, & ex interno voluntatis motu & externo membrorum actu moraliter complicatur, ut fit in actionibus voluntariis, vel non hoc modo concurrat, ut in actibus involuntariis: posteriori modo applicata distinctio magis inoffenso pede procedit, cum notum sit actionem involuntariam dici communiter propter extrinsecum operandi principium: at verò

re-

respectu intrinseci principii actio non est involuntaria, cum voluntas cogi nequeat quoad actus puta elicitos, ut in subseqq. dicitur. Remanet ergò distinctionem actionis humanæ in voluntariam & involuntariam magis propriè convenire actioni humanæ extrinsecæ quàm intrinsecæ.

Θέσις II.

Actiones spontaneæ non ubique voluntariæ & formaliter morales sunt.

Ἐκθεσις.

Magna quidem inter spontaneum & voluntarium affinitas, non tamen omnimoda intercedit convenientia. Extra actiones n. morales virtutem & vitia, laudes & vituperia concedendum utique discrimen spontanei & voluntarii, ut spontaneum commune sit & bestiis & hominibus, voluntarium autem hominibus proprium. Contra verò idem sunt in actionibus moralibus & in strictâ explicatione ἐκθεσις Aristoteleâ. Voluntarium, definiente Aristotele, constituunt duo scientia tanquàm iudicium intellectûs & voluntas ut principium intrinsecum, quod ex opposito patet. Defectus enim modò citatorum principiorum oppositam infert actionem. Ubi enim deest scientia, ibi actio redditur involuntaria, ubi non concurrat voluntas, actio ibi redditur violenta. Et licet assertum fuerit, spontaneum & voluntarium esse certâ ratione idem, non tamen inde colligat quis, spontaneum quoque cum proæresi simpliciter coincidere. Verùm distingvenda isthæc probè sunt, ut latius & angustius, siquidem in tantum, non in totum convenient. Rectè quidem dico: omne quod ex proæresi fit est spontaneum, sed non reciprocè, quia in repentinis agimus spontè sed non proæreticè. Et licet quandoque proæresis cum voluntate à non paucis pro æquipollentibus venditetur, non

A 3

tamen

tamen ex vulgari & minus accuratâ acceptione proæresis & Voluntas idem erunt. Siquidem voluntas latius se habet quam proæresis, & est sæpè impossibile, proæresis autem non nisi possibile. Voluntas respicit & extendit sese ad aliena quoq; , proæresis tantum ad nostra. Voluntas vult finem & media, licet finem potius quam media, proæresis autem media & non tam finem, quam media. Vir quidam eruditus tribuit infantibus, utpotè nondum maturâ ætate, iudicio & ratione perfectâ prædictis actus non tantum voluntarios, sed etiam semiproæreticos, sumptâ nempe proæresi pro imperfectâ & inchoatâ. Videndum porrò, quomodo actio spontanea non actutum sit moraliter informatam. Nam actio spontanea prout modò descripta fuit, agnoscit pro principio voluntatem rudem adhuc; contra v. moralis requiritur insuper practicam & iudicio practico informatam, sive illud fuerit legitimum sive illegitimum, à quo actus moralis suum formale habet. confer. excellentis. Dn. D. Wendelerum *Philos. pract. t. 1.*

Θέσις III.

Actiones, quas vocant mixtas, ad actiones voluntarias referri possunt.

Ἐκθεσις.

Ratio est (1) quia eo tempore, quo geruntur spontè suscipiuntur & contrariis rebus opponuntur. Nam eiusmodi actiones non in se absolute & simpliciter sunt considerandæ, quâ ratione largior tales actiones invitas esse, cum contra voluntatem, exempli gratia Mercatoris merces abjiciuntur in mare, quas servatas mallet; sed circumstantiarum intuitu æstimandæ, comparatè nempe & respectivè cum collatione oppositi monente Aristotele l. 3. Eth. c. 1. Circumstantiis expensis primum, post eliguntur à voluntate & in comparatione plus habent spontanei

nei quam inviti, ut, quando tempestas adeò fit vehemēs,
ut nulla alia spes salutis reliqua sit, quo modo spontaneæ
sunt; Eligit enim alterum præ altero, idque ex prævio
consulto. 2. Initium movendi membra, ut partes instru-
mentales est in ipso talia agente, qui & causa adjuvans sæ-
pè est & abjectionis principium, unde 3. laudem & repre-
hensionem consequentem habent, quæ sunt præsentissima
indicia spontè factorum. Expressit hoc pulchrè *Terenti-
us in Adria Act. 4. scen. 1. tuâ voluntate coactus es.*

Θέσις IV.

Actio involuntaria alia per violentiam,
alia per ignorantiam committitur.

Ἐκθέσις.

INvite facta dici videntur illa, quæ aut vi coacti agimus, aut
per ignorantiam dicente *Arist. l. 3. Eth. c. 1.* vis enim appe-
titum aut voluntatem, ignorantia scientiam excludit,
quarum utraq; in ratione spontanei involvitur. Hæc
violentia tantum spectatur in actionibus, quas vocant
imperatas sive per externa membra productas. Nam in-
ternis sive elicitis voluntatis actionibus nulla vis ab ullo
agente extrinseco finito inferri potest, hinc illud: *Volun-
tas non potest cogi.* Unde intelligitur, quomodo is, qui
cogitur nihilominus dicatur agere: agit n. non moraliter
consentiendo & approbando eam violentiam, sed quate-
nus membra ejus instrumenti vicem præbent ad actionem
aliàs sibi adversam, patranda: sicut olim Christiano-
rum manus abripiebantur ad adolendum thus Diis genti-
lium. Unde rectissimè prædicta actio involuntaria per
violentiam commissa moralitate suâ spoliatur, cum ad e-
andem principia ad actionem moralem necessaria non
tantum non concurrant, cum unice propter externum
principium motus fiat & primus (qualis est in omni a-
ctione)

etione) & secundus & tota adeò actio, sed contra natura-
ram etiã & inclinationem ipsam. Nam hoc propriè Physi-
cis violentum est, non quod tacente solum, sed quod re-
pugnante naturâ fit & evenit, sive agente sive patiente
subjecto. Neque contra nos militat commune effatum
Ictorum: *Coacta voluntas etiam voluntas* per text. in l.
si mulier. 21. §. final. ff. quod met. caus. Sicut Theologorũ e-
tiã: *fides imbecilla etiam fides est*. Illud n. non intelligendũ
est simpliciter, quasi voluntas cogi possit & quidem quo-
ad actus elicitos, quod impossibile. vid. *Medin. in Thom. 1. 2.*
q. 6. art. 4. c. 1. & 2. & rectè dicit Epictetus ap. Arianum l. 1. c. 1.
vi crura vinculis adstringas, arbitrium tamen nihilominus ma-
lum erit, quod ne Jupiter vincire potest; Sed intelligitur de
voluntate non integrâ, sed remissâ saltem, juxta Phil.
Matth. ad L. 4. ff. de R. J. Unde ea actio non invita censen-
da aut involuntaria, cum non præter, sed secundum vo-
luntatem & electionem sit instituta. Majoris offun-
dendæ lucis causa observari hîc volo, quod quando actio
involuntaria descripta fuit, quod videlicet ea sit, cujus
principium est extrinsecum, per hoc non qualecunq̃,
externum principium intelligimus, sed quod ita adhibe-
tur extrinsecus, ut id, cui vis infertur, nullam operam cõ-
ferat. Sic si quis è puteo trahitur, licet vis agendi vel tra-
hendi sit aliunde non tamen est actio violenta, quia ex-
trahendi consensus adest, & sic consequenter extrahen-
dus cooperatur, quantum potest. Atque hoc violen-
tum, prout ab Aristotele definitum fuit, non opponitur
naturali sed spontaneo & voluntario. Illa enim violentia,
quæ infertur rebus voluntate carentibus non reddit invo-
luntariam actionem vel invitam *privativè sed absolutè &*
negativè talem, uti aliàs constat: Privatio n. præsupponit
habitum, ubi enim nulla potest esse voluntas, ibi involun-
taria actio *privativè* sumta locum habere non potest. v. g.
Si vehemens ventus lapillum abripit & in altum tollit,
motus ille dicitur violentus, ut opponitur naturali, non
autem

autem voluntario, ut possit dici motus voluntarius seu
invitus privativè, unde si strictè distinctioni ἐκγσίς seu α-
κγσίς inhærendum, violentia navium ad actiones mora-
les non pertinet, multò minus violentia, quam patitur
lapillus, salvo tamen cujusque iudicio. Nunc de acti-
one involuntariâ, quæ per ignorantiam talis est, quæ fit si-
ne rei ipsius aut circumstantiarum cognitione. Agit e-
nim interdum voluntas intellectu multa nesciente, quæ
actio tota nõ est voluntatis. Sed causa ejus quoq; ignorã-
tia est, quæ eam facit suo modo involuntariam. Sciendum
v. hîc quod quando sermo est de ignorantia, per eandẽ
non *nescientiam* ceu terminum æquipollentem ex mente,
Nonnullorum intelligi h. l. debere. Nam ignorantia à
nescientia differt ut privatio à simplici negatione, & igno-
rantia non excludit omnem scientiam, sed privat & tol-
lit saltem debitam, eam sc. secundum quam agi debet.
Nescientia omnem fanè notitiam excludit, quæ vel potest
vel debet haberi. Qualis est in lapidibus, arboribus &
iis, quos deficit rationis usus. Deinde aliud est *ignorantem*
esse in actione, ubi ignorantia causa non est, sed aliã
actio adscribenda, sc. ei unde illa ignorantia profecta &
causata est. Si ebrius ignorans quid agit, causa agendi non
est ignorantia, sed vinum, quod & ipsam ignorantiam
inducit, quod si non fuisset, ignorantia locum non habu-
isset: & aliud est agere per *ignorantiam*; cum ignoran-
tia ipsa est causa actionis, quæ si non fuisset neque actio
esset. Quando hîc dicitur, quod causa agendi sit ignoran-
tia, tum intelligitur id *populariter* & quodammodo *im-*
propriè sive de causa morali; nõ exquisitè & propriè de *cau-*
sâ physicâ & positivâ, cum ignorantia sit privatio, privatio
autem non est rei positivæ causa physica & propriè dicta:
ideò autè dicitur causa, quia scientia actionis contrariũ
effectum producit, atque impedit seu tollit omnia ea,
quæ actum ex ignorantia committendum efficiunt. Sicut
ergò ignorantia causa est, cur tollatur scientia, ita quoque

B

causa

causa est, cur tolluntur ea, quæ à scientia provenire possunt; atque sic ignorantia est causa, cur non omnia impedimenta fuerint remota: quemadmodum absentia Navarchi seu Nautæ dici solet causa naufragii, non quod illud positivè effecerit, sed quod illud præsens non impediverit. Utrumque adductum distinctionis membrum facere quidem potest actionem non voluntariam, sed non cum eodem effectu. Posterius excusat agentem, prius non item. Ut autem constet, quæ & qualis ignorantia & quomodo excuset actionem, notetur hic, quod variæ ignorantia species apud Aristotelem & apud Scholasticos inveniantur, quæ ad decisionem hujus thesios multum omninò faciunt, quæ proinde hoc loco adducendæ & brevissimè deducendæ sunt. Ignorantia igitur alia est *pure negationis* cum simpliciter aliquid ignoratur & nihil de illâ re intelligitur vel qua factum ipsum, vel qua circumstantias, & hæc ignorantia non est conjuncta cum vitiositate: quod n. lege non præcipitur, id si contra fiat, in vitio poni nequit. Alia *pravæ dispositionis*, quæ est error intellectûs, ubi intellectus pravè dispositus aberrat judicando. Quæ ignorantia est conjuncta cum vitiositate, qua ignoratur id, quod fieri debet & potest v. g. quando iudex nescit leges, secundum quas tamen judicare, adeoque eas ratione officii cognitâs habere tenetur. Coincidit cum ignorantia juris, quando quis ignorat ea, quæ scire debeat, tanquam fundata in jure divino, naturæ & humano. Dicimus itaque ignorantiam absolutæ negationis reddere actionem invitam, non item eam, quæ est pravæ dispositionis vel puræ privationis. Excipe tamen, si ignorantia pravæ dispositionis & privationis error fuerit invincibilis ex parte, & subsequatur poenitentia, judicium mitigandum est, censente non-nemine. Porro alia ignorantia est *invincibilis* dicta aliàs involuntaria, quæ actum voluntatis antecedit, estque causa facti non eventuri, nisi ea præcessisset, & hæc prorsus invitum reddit

dit

dit factū, si sit invincibilis & in se & in suā causā: Alia *vincibilis* seu voluntaria, quæ actū voluntatis vel cōsequitur, vel cōcomitatur. Atque hæc sive *virtualis* sit & implicita; sive affectata & explicata, non excusat. Unde gentes Paulo inexcusabiles sunt. Plures distinctiones nolo hīc præter rem & necessitatem cumulare. Vid. si placet disp. nostram priorem de principiis Act. moral. Thef. 8. ubi de his prolixè.)

Θέσις V.

Actio est bona & mala.

Ἐκθεσις.

Actio bona est, quæ convenit cum rectā ratione ex lege formata. Circa hanc descriptionem monendum, quod non bonitatem *transcendentalem* hīc intellectam velimus; sed *moralem & Ethicam*, cujus principium recta ratio & modus agendi libertas est. Nonnulli, quod observandum hic, actus internos dicunt etiam bonas & malas actiones Ethicas, quod alii contrā improbant, statuentes actus internos in Ethicis saltem laudem & vituperium boni & mali principii habere, non actionis moralis, cum & non beatus istā bonitate gaudeat, qui tamen Ethicè non agit, & potest esse rei malæ appetitus, ubi tamen (in actione inchoatā) meliora sequimur & agimus, sicque simul & mala & bona agere diceremur. Verūm qui ita procedunt, vocem actionis latius extendunt ut ad utrumque tam internum, quam externum actum flecti debeat. *Et horum externorum substantia* (sit venia verbo) & essentia, utpote quæ semper & simpliciter est bona nempe transcendentaliter, probè distingvenda venit, ab actuū *qualitate*, quæ formale bonitatis & malitiæ dicitur. Atque hoc formale quoad bonitatem deducimus in definitione ex rectā ratione & lege, id quod plenius planius exponendum est. Scilicet *lex* est fundamentum bonitatis, à qua & per quam legem ratio nostra informatur, & tum

B 2

demum

demum dicitur recta. Legis v. ipsius basis est honestas, ad quam Deus in legibus naturæ & aliis immediatè respexit. Et hinc bonitas ex honestate *originaliter* desumenda. Pater igitur quod principaliter bonitas ab objecto honesto, sub ratione formali honesti, hoc est, rectæ rationi convenientis, quæ ut differentia formalis actionum est, sumpto specificetur; secundariò à fine, intentione & circumstantiis, unde bona etiam benè agenda & opera non nominibus sed adverbiiis judicanda sunt. Hæc omnia itaq; bonitatis requisita ad actum bonum concurrant necessum est, quia bonum adstruentis naturæ. Exposita actione bona descendimus ad explicationem actionis malæ. Coeterum mala actio est, quæ à rectâ ratione & lege deficit. Describitur isthæc ad rationem privationum scilicet à subjecto & opposito. Defectus seu deficientia à lege & honestate est formalis ratio malitiæ, ut ex opposito colligere est. Est verò hæc difformitas tam in *omissione* quàm in *commissione*, ibi est pura privatio v.g. non juvare, cum possit, non pugnare fortiter cum debebat. Hic verò est privatio cum oppositione contrarii v.g. scortari, inebriari, furari &c. quæ duo differunt hoc modo, ut prius dicatur deficere tam in actione ipsâ (hoc est in agnendo) quàm in rectitudine seu formali; hoc posterius verò materiale ponit, & illi disconvenientiam inesse dicit. Malitia isthæc *principaliter* ab objecto inhonesto formaliter tali, & intentione malâ etiam honestum agentis pendet. *Mala enim intentio* etiam ex honesto turpe facit, ut qui stipem dat, ut hominibus appareat, orat, ut pig videatur; Videmus proinde solam intentionem non facere bonum quia objectum honestum formaliter tale esse debet: sic qui stipem dare vult & furatur ille justè non agit. *Secundariò à circumstantiis* prædicta malitia dependet. Sic hominem furatus gravius peccat, quàm qui bestiam. Quo ipso mali destruentis natura evidenter satis exposita est. Neq; est ut quisquam quærat: Numne actio per se mala per circumstantiam fieri possit bona? Quæ

Quæ enim per se est mala malitiâ morali & intrinsecè turpis, nunquam fit bona, quæ autem mala est physicè id est noxia & inconueniens naturæ, ut est projectio mercium & combustio membri corporei &c. potest certò & salutari respectu dici bona. Atq; hoc minus malum puta noxium & molestum respectu maioris mali dici potest bonum, licet in se & simpliciter consideratum sit & maneat inconueniens. Quæ hucusq; præeunte aliorum informatione de Principijs actionum moralium harumq; diversitate à nobis pro iudicij nostri teneritate pertractata fuerunt, sufficiant hac vice: neq; necessarium duco plures prædictis adjicere lineas, cum de hac materiâ varij variè differant. Gloria sit interim DEO Opt. Max. qui omnis actionis nostræ bonæ principium ac FINIS!

Approbo discursus Ethicos, reproboq;
feroces

insultus Juvenum, qui pietate carent.
Vive Deo rebusq; tuis, non gratia Christi
deficiet SAHMILUM, dico futura tibi.

*Convictori atq; Amico suo
charissimo lubens appos:*

Johannes Andreas Quen-
stedt, D. Prof. Publ.

Ἐξοφωμιὰ

Ad Præstantissimum ac Politissimum

DN. RESPONDENTE M,

Amicum & convictorem suum dilectissimum:

B 3

Phi-

Philosophia triplex antiquis teste Platone
Dispartita fuit, quam benè non reputo:
Scilicet in Logicam, Phisicam Morumque Magistram,
Neutra suis titulis est spolianda sacris.
Dona DEI sunt hæc: tersæ facundia lingua,
Naturæ Indago, Babariæq; Vigil.
Verum nulla feros mores magis expolit, atq;
Ethica, quæ bliteos imperiosa regit.
Non præcepta tenens est Ethicus atq; Professor,
Sed qui virtuti deditus est Ethicus.
Nomen Aretologus moralis sustinet, in re
Execrat, turpe viro! rusticitatis opus.
Non hunc, ast illum SAHMIIUS virtute sequatur
Sic Ethicus doctis audiet ipse bonus.

factum

à

Præside

M. SAMUEL MOVIO,

Facult. Philos. Ad-
juncto.

Per-Eximio

DOMINO SAHMIO,

ex Ethicis disputanti, Amico suo atque
commensali percharo:

EThica proponit quæ sit virtutis ima-
go,

Ad quam ceu normam vita regenda
piè.

Nomi-

Nomine non solo, sed praxi discitur illa,
Nî cupias solum nomen habere boni.
Hæc dum perpendis, S' A H M I Doctissi-
me, monstras
Mascula quam tua sit mens animusq;
probus.
His faveat cæptis Numen, studiumque
secundet
Ethicus ut fias dignus honore precor!

*amoris ergo
scrib.*

Petrus Joachim à Ramel,
Eques Pomer.

Ita
VIRO-JUVENI
DN. BENEDICTO SAHMIO,
Sympatriotæ ac Amico dilectissimo
Ethicè disputanti gratulatur.

SÆpè homo sectatur magno varioque
labore
Quæ sibi damna parant, fines referuntq;
dolendos.

Hic

Hic affectat opes, atque auri pondus a-
micum.:

Expetit hic vires, optat robur alter Achil-
lis

Discupit hic, falsò quæ svadet prava vo-
luntas,

Nec quid illa ferant tacito modò corde
rependit.

Longè aliter *dilecte* facis, quando Ethica
tractas.

*Est nimium in vitio, media est bona quæq;
voluptas,*

*Virtutis comes una, boniq;
pedisse qua sum-
mi.*

Jugiter hanc sectare animo, concordia
vitæ

Nec Tibi virtutes, nec vel bona summa
negabunt.

Joachimus VWestphal, R. B.

05 A 345

ULB Halle

3

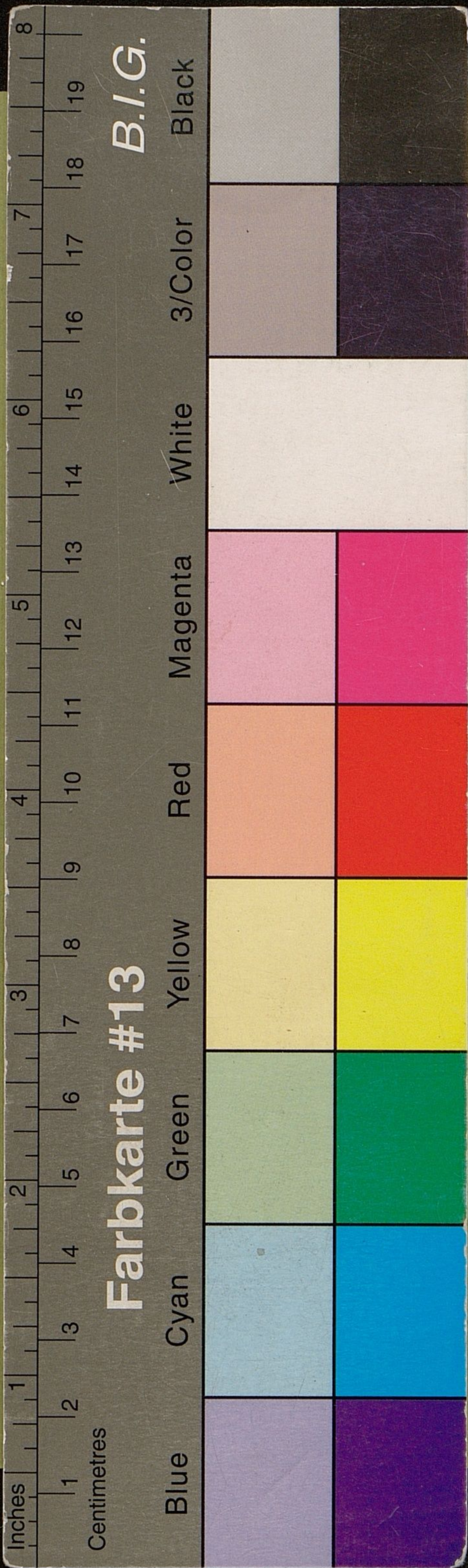
004 210 298

50

1077

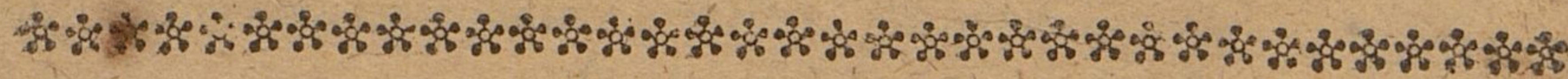

I. N. J. T. 7
DISPUTATIO ETHICA
POSTERIOR
DE
DIVERSITATE
ACTIONUM MORA-
LIUM,

Quam
PRO LOCO
In Amplissimâ Facultate Philosophicâ
benevolè sibi concessò,
publicæ collationi subicit
PRÆSES
M. SAMUEL MOVIVS,

Colberg. Pomer.
RESPONDENTE
BENEDICTO SAHMIO,

Regiomont. Boruffo,
ad diem 15. Augusti
In Auditorio Majori
horis matutinis.

WITTEBERGÆ,
EX OFFICINA JOHANNIS HAKEN.
M DC LXI.